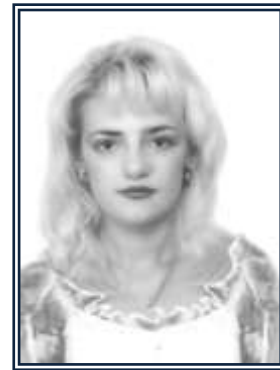

Михайлишин Лілія Іванівна,
*старший викладач кафедри фінансів
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького*

ВЕКТОРИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: В ЄС ЧИ СНД

У статті розглянуто ефективність основних напрямів зовнішньоекономічної інтеграції економіки України в контексті світового досвіду та сучасних тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин.

Ключові слова: *інтеграція, ефективні вектори зовнішньоекономічної інтеграції, міжнародні відносини, економічні, соціальні, політичні проблеми.*

Постановка проблеми. Із початком третього тисячоліття панівним у світовій економічній системі став «культ наднаціональних утворень», що створюється шляхом об'єднання декількох держав, які встановлюють рамки фінансово-господарської діяльності та захищають спільні політичні й цивілізаційні інтереси. Процес розширення таких утворень, залучення до них нових держав-учасниць у теорії міжнародних економічних відносин вважається процесом інтеграції економічної діяльності.

Здобуття Україною власної незалежності, трансформація її економіки на засадах ринкової системи господарювання забезпечили нашій державі статус «вільного гравця» у світових інтеграційних процесах, а разом з тим, викликали гостру необхідність в оперативній розробці зваженої стратегії адаптації до світових інтеграційних процесів та застосування ефективних механізмів щодо утвердження власних інтересів у них. Необхідна передумова для успішної розробки такої концепції – якісний аналіз інтеграційних процесів крізь призму світового досвіду з подальшим виокремленням з нього прикладних положень, які відповідали б критеріям соціально-економічного розвитку вітчизняної економіки, особливостям історичного становлення і географічного розташування її кордонів.

Отже, проблема формування високоефективної інтеграційної політики є на сьогодні ключовою, оскільки невпинний рух до глобалізації примушує лише пристосуватися до об'єктивних та суб'єктивних міжнародних ринкових умов, тоді як можливість впливати на ці правила залежить від авторитету держави в міжнародних організаціях, її ресурсного й економічного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективної інтеграції стали об'єктом наукових досліджень багатьох учених-економістів. Теоретичні основи дослідження міжнародних інтеграційних процесів були закладені в роботах де Бірса, Вінера та Байє, які сформулювали теорію митних союзів. Подальша розробка теорії інтеграційного розвитку здійснено в наукових працях М. Алле, Б. Балаша, М. Гальперіна, П. Стріттена та ін.

Постановка завдання. Мета статті – формулювання й обґрунтування ефективних

напрямів зовнішньоекономічної інтеграції економіки України в контексті світового досвіду та сучасних тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Двополярність сучасних геополітичних відносин у світі, а саме – виділення прозахідних і східноорієнтованих країн, зумовила неабияку складність у сфері формування інтеграційної політики для європейських країн пострадянського простору.

Пріоритетність векторів інтеграційного розвитку формується у полі двох різноспрямованих позицій. З одного боку, це політика щодо обмеження участі в інтеграційних угрупованнях країн з високим рівнем наднаціонального регулювання, а з іншого, неможливість тривалого «позаінтеграційного» розвитку в регіоні, де масштаби і динаміку економічної інтеграції визначають не лише внутрішні, а й потужні зовнішні (глобальні) фактори. Враховуючи ці обставини, міжнародна практика інтеграції виділила кілька її рівнів та риси, притаманні для них (таблиця 1).

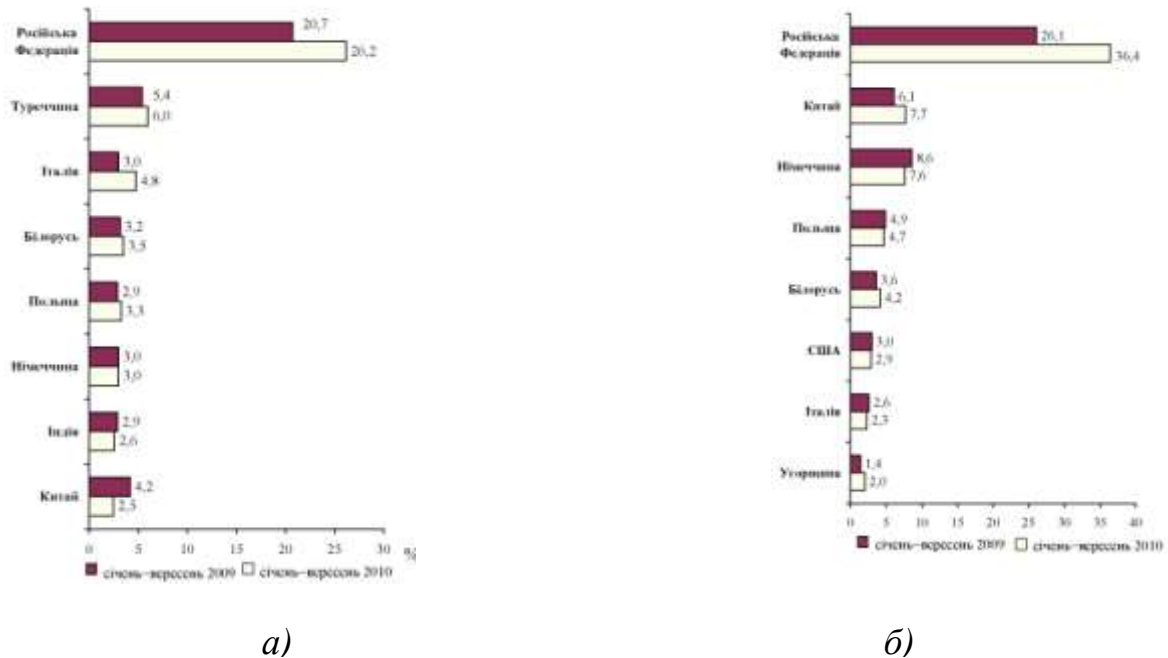
Таблиця 1

Форми міжнародної інтеграції [3, с. 127]

Форми міжнародної економічної інтеграції	Характерні риси					
	Зниження внутрішніх тарифів	Усунення внутрішніх тарифів	Спільний зовнішній тариф	Вільний рух капіталів та робочої сили	Гармонізація економічної політики	Політична інтеграція
Зона преференційної торгівлі	Угода про партнерство та співробітництво між ЄС та країнами колишнього СРСР, (ЄС, Беларусь, Казахстан, Росія, Україна)					
Зона (асоціація) вільної торгівлі		Центральноєвропейська зона вільної торгівлі (ЦЕФТА), (Угорщина, Польща, Чехія, Словаччина, Словенія)				
Митний союз			Центральноамериканський спільний ринок (ЦАСР), (Коста-Ріка, Сальвадор, Гватемала, Гондурас, Нікарагуа)			
Спільний ринок				Асоціація держав Південно-Східної Азії, АСЕАН, (Індонезія, Філіппіни, Бруней, Сінгапур, Малайзія, Таїланд, 1995р. – В'єтнам)		
Економічний союз					1. Європейський Союз, ЄС (Австрія, Бельгія, Великобританія, Данія, Німеччина, Греція, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Фінляндія, Франція, Швеція і т.д.) 2. СНД, (Вірменія, Азербайджан, Беларусь, Грузія, Казахстан, Киргизія, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменистан, Україна, Узбекистан)	
Політичний союз						СРСР

Враховуючи те, що Україна – одна з найбільших європейських держав, має значні природні ресурси, для неї особливо важлива інтеграція саме з країнами Європи і, в першу чергу, із країнами-членами Європейського Союзу. Однак висока залежність від поставок паливно-енергетичних ресурсів, лісоматеріалів, мінеральної сировини, хімічних продуктів, а також коопераційні зв'язки у сфері машинобудівної, радіоелектронної, авіаційної, оборонної промисловості прив'язують вітчизняну економіку до ресурснозабезпечувальних країн і Росії зокрема, яка, у свою чергу, виступає найбільш вагомим учасником зовнішньоекономічної діяльності України в експортно-імпортних операціях (рис. 1) [4].

На початок 2010 року обсяг експорту товарів лише в Російську Федерацію становив 8495,1 млн. дол. США, тоді як усі країни ЄС стали споживачами вітчизняного експорту на суму 9504,4 млн. дол. США, практично аналогічна ситуація з імпортом товарів 13235,8 млн. дол. США – Російська Федерація та 15392,7 млн. дол. США країни ЄС .

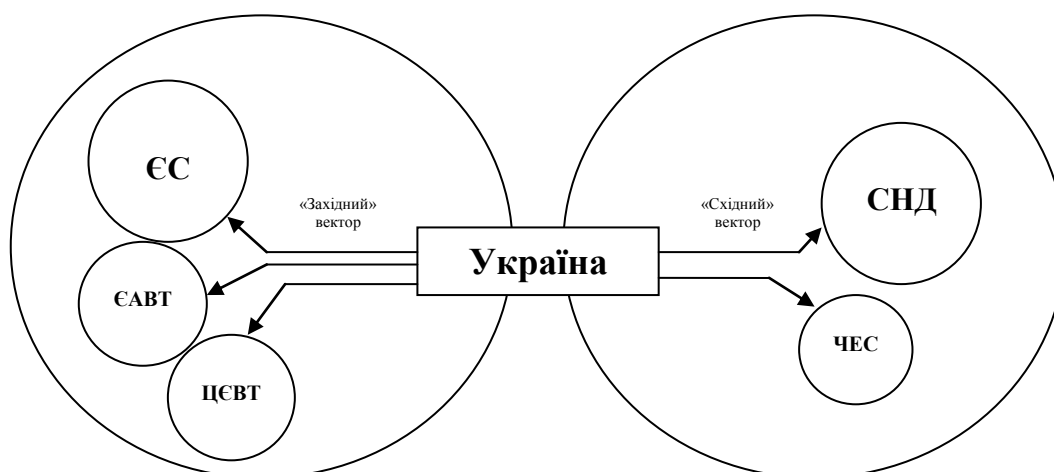
а) – географічна структура експорту
 б) – географічна структура імпорту
 Рис. 1. Географічна структура зовнішньої торгівлі України [4]

Таким чином, коло інтересів економічної інтеграції України можна представити у двовекторному ракурсі (рис. 2). Ключові позиції у цих інтересах належать двом вищим інтеграційним утворенням – ЄС і СНД [6], які репрезентують не лише економічні, але й політичні позиції країн Заходу і Сходу. Інша частина учасників – це альтернативні партнери, які можуть включатися лише за окреми напрямками економічної діяльності, а співпраця з ними повинна здійснюватися як суміжна додаткова діяльність.

Протилежність виокремлених векторів визначається не лише історією становлення, а й особливостями їх функціонування та статусом країн-учасниць, разом з тим, створює різноорієнтовані напрями щодо вступу, подальшої співпраці чи розвитку держави в певному інтеграційному об'єднанні.

Створення СНД стало першим інтеграційним процесом незалежних держав, що утворилися внаслідок розпаду СРСР, у тому числі й України. Відповідно до підписаної в Мінську угоди 12-ти країн (Азербайджан, Вірменія, Республіка Беларусь, Грузія, Казахстан, Киргизія, Молдова, Російська Федерація, Республіка Таджикистан, Туркменистан, Україна, Узбекистан) про створення СНД, Алма-Атинської декларації та протоколу до Мінської угоди статус СНД визначався як регіонального співтовариства держав, основними цілями якого було:

- обов'язкове виконання взятих на себе у рамках СНД міжнародних обов'язків;
- невтручання у внутрішні справи;
- дотримання територіальної цілісності та недоторканість кордонів СНД;
- обов'язкове дотримання міжнародних норм у галузі прав людини й основних принципів щодо прав національних меншин;
- об'єктивне представлення суспільно-політичного життя у засобах масової інформації держав-членів, недопущення розповсюдження повідомлень, які можуть спричинити міжнаціональні конфлікти;
- заборона діяльності політичних партій та угруповань, заснованих на ідеях фашизму, расизму, міжнародних конфліктах тощо [3, с. 154].

Рис. 2. Вектори інтеграційних інтересів України

Для України, як члена СНД, дуже важливим є розуміння того, що в межах СНД відбувається не просто інтеграція економічної діяльності, фактично це реінтеграція колишнього Радянського Союзу, а тому принципового значення набувають проблеми співвідношення економічних і політичних аспектів інтеграції, щодо якої інтереси Російської Федерації і решти держав не збігаються.

Участь Російської Федерації у СНД зводиться виключно до реалізації політичних інтересів не лише через дипломатичні відносини, але й за допомогою механізму економічного тиску («газові війни»), воєнного втручання («грузино-російський» конфлікт).

Зважаючи на те, що сучасні інтеграційні процеси в межах СНД розвиваються в умовах нестабільного економічного стану країн-учасниць, усі ці методи визначаються певною ефективністю, але водночас виступають основним гальмом розвитку Співдружності, змушуючи, таким чином, держави-учасниці перебудовувати власні стратегії зовнішньоекономічної та інтеграційної політики.

На відміну від СНД, створення ЄС здійснювалося в довготривалому еволюційному процесі.

Початком західноєвропейської економічної інтеграції можна вважати 1950 рік, коли Голова Ради Міністрів Франції Робер Шуман та його співвітчизник Жак Моне запропонували створити Європейську федерацію, що ґрунтується на економічному об'єднанні. Як початковий крок, передбачалася інтеграція в гірничо-металургійних галузях, де традиційно велася жорстка конкурентна боротьба, насамперед між ФРН та Францією. Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) було створено ФРН, Францією, Італією, Бельгією, Нідерландами, Люксембургом [3, с. 136]

У 1954 р. Бельгія, Нідерланди і Люксембург запропонували створити Спільний ринок, а 1956 р. міжурядова конференція (Венеція) підготувала проекти створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) і Європейського співтовариства з атомної енергії (Євроатом). Злиття трьох співтовариств (ЄОВС, ЄЕС, Євроатому) в Єдине Європейське Співтовариство сталося 1967 р., у 1968 р. було утворено Митний союз країн ЄС.

1972 р. підписується Паризька угода «у верхах» про поетапне створення валютно-економічного та політичного союзу. Із 1973 р. діє угода про вільну торгівлю між ЄЕС і ЄОВС, з одного боку, і країнами Європейської асоціації вільної торгівлі, з іншого.

З розвитком ЄС сформувалася відповідна інституційна структура наднаціонального регулювання, органами якої є Європейська рада, Європейське політичне співробітництво, Комісія ЄС, Рада ЄС, Європарламент, Економічна і соціальна рада, Суд і Контрольна палата ЄС. До того ж, розгалужена інституційна структура ЄС включає ряд консультативних і допоміжних організацій та установ, систему потужних фінансових фондів. У зв'язку з цим, з назви Європейського Співтовариства було вилучено слово «економічне» як підтвердження того, що віднині будуть вирішуватися не тільки завдання економіки. Це нововведення було закріплено в Маастрихтському договорі, який було підписано в 1992 р., що набрав чинності 1 листопада 1993 р. Саме з цього дня європейські співтовариства стали офіційно називатися Європейським Союзом.

Зміна назви зовсім не формальність: трансформація співтовариства у Союз передбачає, що в багатьох сферах країни-члени перейдуть від координації дій національних урядів до проведення спільної політики. Отже, відповідності із цим договором було окреслено дві нові сфери співробітництва:

- 1) єдина зовнішня політика і політика у галузі забезпечення безпеки;
- 2) правосуддя і тісна взаємодія у вирішенні внутрішніх питань.

Отже, Європейський Союз – це правова й інституціональна основа функціонування Європейського Співтовариства як об'єднання трьох відомих співтовариств (ЄОВС, ЄЕС, Євроатом). Європейський Союз на відміну від Європейського Співтовариства не має права юридичної особи [3, с. 140].

Сучасна «досконалість» євроінтеграційних процесів є наслідком поетапного еволюційного зростання і проходження її членами всіх форм міжнародної інтеграції.

Що стосується відносин України з ЄС, то на сучасному етапі вони обмежуються лише окремими програмами зовнішньоекономічного співробітництва. Зокрема, країнами ЄС запропоновано реальну підтримку Україні шляхом передачі ноу-хау в рамках програми TACIS, а також ЄС виступає найбільшим торговельним партнером за межами СНД і найбільшим інвестором в Україні [1].

Офіційна позиція ЄС передбачає готовність до поглиблення співробітництва з Україною та набуття нею, повноправного членства в ньому. Однак така перспектива охоплює застереження: що реалізація ролі України в Європі можлива в разі розв'язання її

економічних, соціальних і внутрішньополітичних проблем. Україна на сьогодні за багатьма макроекономічними показниками стоїть набагато нижче того, що вимагається за критеріями членства в ЄС і рівнопартнерства.

Так, порівняння динаміки ВВП в Україні і країнах Єврозони (рис. 3) вказує на значну різницю в коливанні цього показника. Зокрема, максимальне зниження ВВП в країнах Європи за період 2007–2009 років становило 4,1%, тоді як в Україні – 20,3%.

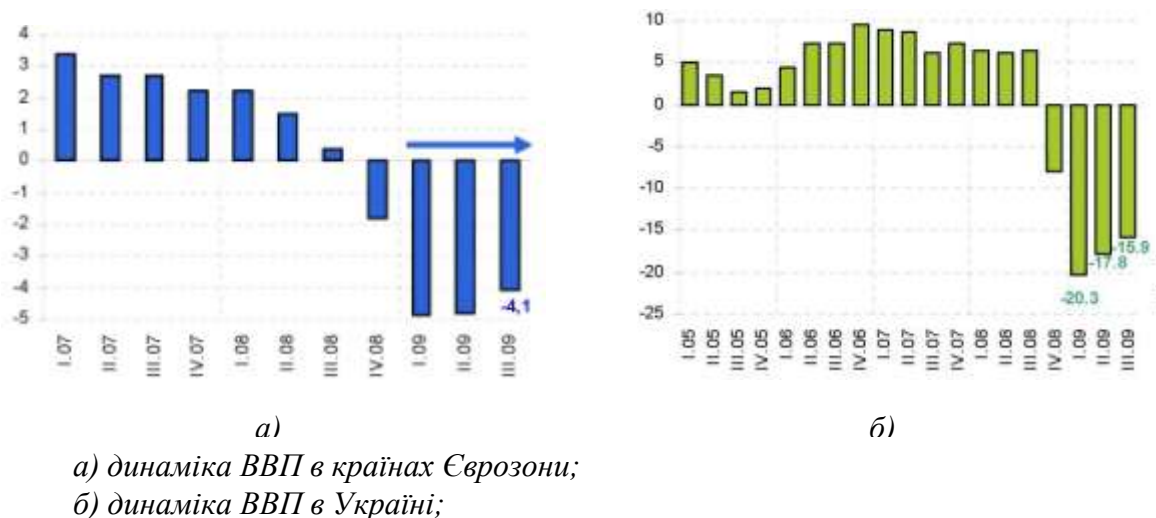

Рис. 3. Динаміка ВВП в країнах Європи і в Україні [2, 4].

Такі тенденції викликані не лише невдалою побудовою внутрішньої економічної політики, низьким рівнем технології виробництва, але й сировинним характером вітчизняного експорту, про що свідчить товарна структура експортно-імпортних операцій (рис. 4).

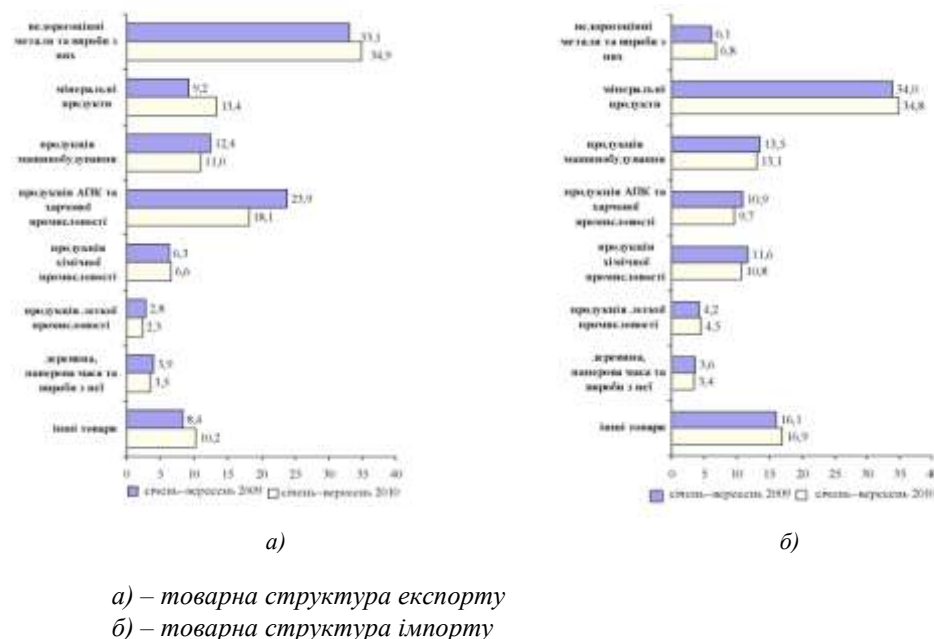

Рис. 4 Товарна структура зовнішньої торгівлі України [4]

Майже 65% обсягу реалізованої продукції становлять сировинні товари, що і пояснює надзвичайно високу залежність як нашого експорту від міжнародних товарних ринків, так і економіки в цілому (рис. 5).

Без ліквідації такого значного перепаду в рівнях ВВП не можна сподіватися на реальну зацікавленість Європейського Союзу в прийнятті України, а ресурсний характер економіки не відповідає загальноєвропейським тенденціям, що може підривати статус держави як рівноправного партнера.

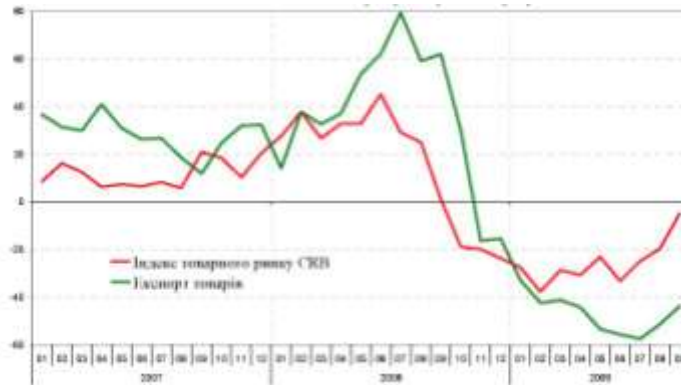

Рис. 5. Динаміка експортної діяльності України й індексу товарного ринку CRB [2]

Поряд з макроекономічними характеристиками, негативний вплив на розвиток вітчизняної економіки і подальші євроінтеграційні процеси мають соціально-політичні чинники. Зокрема, українське суспільство відзначається низькою підприємницькою активністю та високим рівнем сприйняття корупції (рис. 6).

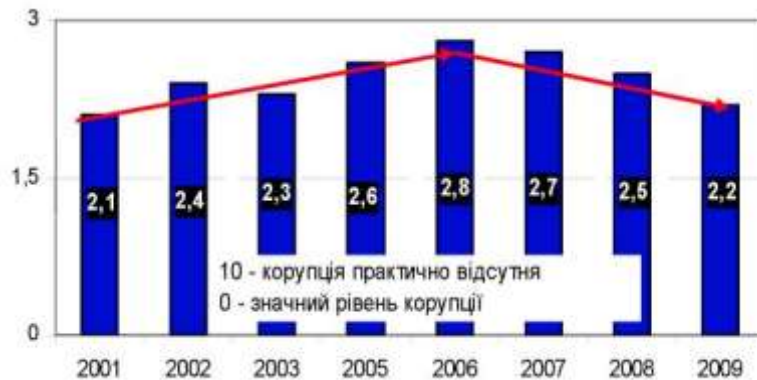

Рис. 6. Динаміка індексу сприйняття корупції в Україні [1]

У 2009 році Україна з індексом 2,2 посіла 146 місце за рівнем корумпованості, тоді як у 2008 році Україна займала 134 місце. Поруч з Україною знаходяться такі країни, як Росія, Кенія, Зімбабве, Еквадор, Камерун та Сьєра-Леоне, і жодної з Європейських держав.

Погіршення ситуації у сфері розповсюдження корупції в державному / приватному секторах можна пояснити з одного боку політичною нестабільністю в країні, а з іншого, толерантним ставленням громадян України до вчинків осіб, задіяних в корупційних схемах, що деякою мірою «спрощує» функціонування суб'єктів господарювання, однак

загострює проблему ефективності інституційного забезпечення економічного розвитку (рис. 7).

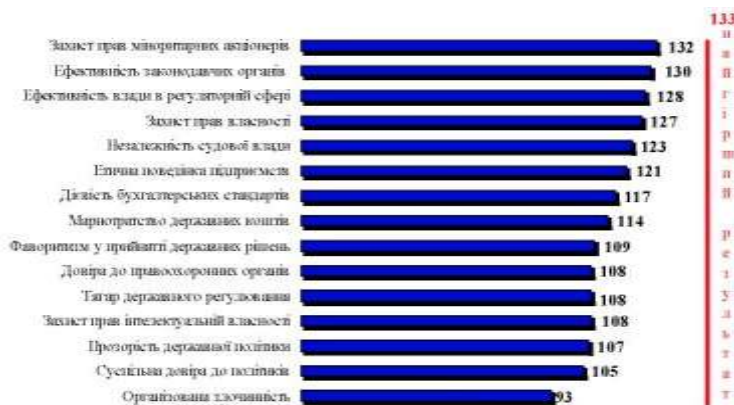

Рис. 7. Рівень якості інституційного забезпечення економічного розвитку [1]

Про високий рівень централізації соціально-політичних чинників в економічному розвитку України свідчить і рейтинг основних проблем українського бізнес-середовища, де лівову частку (66,8%) займають такі чинники: податкове законодавство – 19,6%, політична нестабільність – 15,6%, корупція – 13,9%, зміна урядів – 9,5%, неефективна бюрократія – 8,2% (рис. 8).

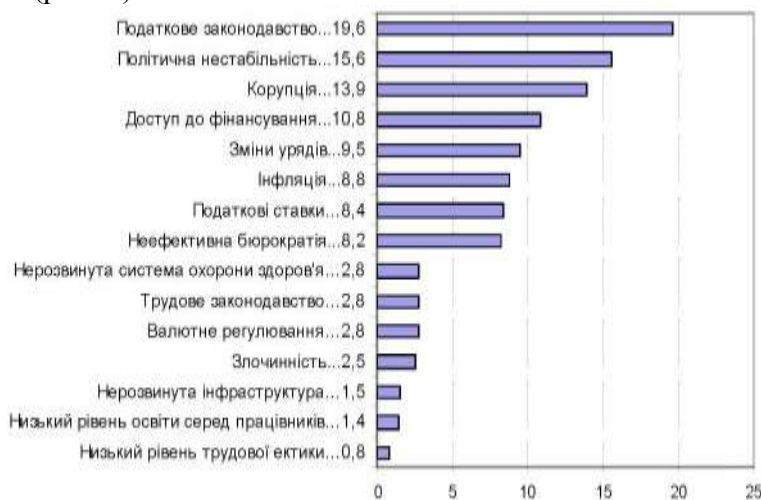

Рис. 8. Рейтинг основних проблем бізнес середовища України [1]

Реальна економічна ситуація, що склалася в Україні на початку XXI століття, ставить суттєві обмеження на подальшу перспективу євроінтеграції вітчизняної економіки, оскільки надає їй статусу «економічного тягаря» для всіх країн-членів ЄС.

Таким чином, членство України в ЄС або ж зміцнення її позицій в СНД буде залежати від «спільного знаменника» – економічного розвитку. В рамках інтеграційної політики його досягнення можливе за рахунок створення спеціалізованих економічних об'єднань, щодо утворення яких Україна має позитивний досвід.

Одним із таких об'єднань є Чорноморське економічне співробітництво (ЧЕС), метою заснування якого стало економічне співробітництво територій, які безпосередньо виходять до Чорного моря і в господарському відношенні тісно пов'язані. На жаль, сучасний стан зовнішньоекономічних та політичних взаємин України та ЧЕС свідчить про

наявність певних труднощів і негативних моментів, котрі гальмують подальший розвиток цих відносин, до того ж, «корінь» цих відносин деякою мірою переплітається з характером проблем функціонування СНД.

Серед них:

- 1) криза економіки України, її перехідний стан, повільні темпи економічних реформ, а також загострення внутрішньоекономічної кризи політичної напруженості в інших країнах-членах ЧЕС;
- 2) досить слабкий вплив економічного потенціалу ЧЕС на подолання кризових явищ у національних економіках країн-учасниць цієї організації;
- 3) неузгодженість дій сторін в реалізації укладених угод, їх повна декларативність, недовіра;
- 4) ще недостатнє залучення іноземного бізнесу в Україну, як і іноземних інвестицій узагалі;
- 5) недостатня ефективність співробітництва в рамках ЧЕС, пов'язана з наявністю територіальних претензій ряду країн до інших, відсутність на сьогодні можливостей політичного їх врегулювання;
- 6) певне політичне протистояння та деяке загострення стосунків між окремими країнами (протистояння Росії і Туреччини, намагання першої зашкодити становленню українсько-турецьких стратегічних відносин, протиріччя між Туреччиною та Грецією, Азербайджаном і Вірменією тощо) [3, с. 154].

Іншою сферою міжнародного економічного співробітництва України стало утворення Карпатського єврорегіону і єврорегіону «Буг». Це суттєво підвищило розвиток цих територій за рахунок заснування спільних виробничих підприємств, виробничих та інтелектуальних економічних об'єднань, спільної діяльності торговельних установ та комерційних об'єктів, а співпраця виключно на господарських задах виключила можливість виникнення будь-яких політичних конфліктів, що і виступило суттєвою перевагою їх функціонування, забезпечило довготривалий стабільний розвиток.

Висновки. Зважаючи на це, слід зазначити, що для України, як незалежної держави, найбільш вірогідним варіантом реалізації подальшої інтеграційної діяльності є західноєвропейський вектор і членство в ЄС зокрема. Однак, перспектива такої інтеграції значною мірою залежить від оперативного вирішення ряду економічних, соціальних та політичних проблем, тому повинна впроваджуватись шляхом проходження вітчизняною економікою всіх еволюційних стадій глобальної інтеграції.

Список використаних джерел

1. Аналітична записка «Конкурентоспроможність України: оцінка Всесвітнього економічного форуму» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/econom/WEF%20Global%20Comp_ness%202010_1120.pdf.
2. Вихід із рецесії: світові тенденції та українські перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/econom/Vuh_kr.pdf
3. Міжнародні фінанси: [Навчальний посібник] / О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць – К. : КНЕУ, 2005. – 557с.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Центру соціально-економічних досліджень CASE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.case.com.pl>.
6. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua>.

Мыхайлышин Л. И. Направления интеграции Украины: в ЕС или СНГ

В статье рассмотрена эффективность основных направлений внешнеэкономической интеграции экономики Украины в контексте мирового опыта и современных тенденций развития международных экономических отношений.

Ключевые слова: интеграция, эффективность направлений внешнеэкономической интеграции экономики, международные отношения, экономические, социальные, политические проблемы.

Muchailyshyn L. I. Directions of Ukraine's Integration: EU or CIS

The article investigates the main reasons for Ukrainian integration. The author grounds and formulates the effective ways of foreign economical integration of Ukrainian economy from the point of world experience and modern tendencies in the development of international economic relations.

Key words: integration, effective ways, foreign economical integration, western direction, eastern direction, international relations, economic, social, political problems.

